

Till
Utbildningsdepartementet

Almega Utbildnings yttrande över Fler vägar till arbetslivet (SOU 2024:74)

Almega Utbildning (nedan kallat förbundet) har getts möjlighet att lämna synpunkter på ovan rubricerat betänkande och vill framföra följande.

Almega Utbildning är en arbetsgivar- och branschorganisation för fristående förskolor och skolor. Förbundet har cirka 820 medlemmar. Förbundets medlemmar är bundna av kollektivavtal och är verksamma över hela landet. Fristående förskolor och skolor fyller en viktig roll i svensk utbildning. I dag väljer drygt 420 000 elever och cirka 50 000 medarbetare fristående skolverksamheter.

KOMPLETTERING TILL TIDIGARE INSÄNT YTTRANDE

Almega Utbildning har sedan vårt yttrande sänts in till Utbildningsdepartementet uppmärksammat att vi också önskar lämna synpunkter på kapitel 9 i betänkandet.

Vi vill därför framföra följande rörande specifikt kap. 9 och därigenom komplettera vårt tidigare yttrande med nedanstående synpunkter.

Almega utbildning är mycket positivt inställda till att regeringen tar ett större ansvar för yrkesutbildning mot mindre yrken med stora behov av utbildningar. Flera av våra medlemmar genomför idag yrkesutbildning mot en del av dessa smala yrken. Med hjälp av ökat ekonomiskt stöd från staten, i form av statsbidrag till huvudmän som skickar elever till branschskolor, skulle våra medlemsföretag ha en ökad möjlighet att utbilda till dessa bristyrken med hög kvalitet och måloppfyllelse.

Att återinföra ett statsbidrag för branschskoleutbildning sänker trösklarna för att starta den här typen av smala yrkesutbildningar. Något som saknades i branschskoleförsöket var ett undantag från kravet på att fristående huvudmän måste vara godkända för inriktningen. Vi anser att alla huvudmän som använder branschskolor för kompletterande utbildning genom detta uppfyller kravet för inriktningen.

Sammanfattning

Förbundet **tillstyrker** följande förslag:

- Att nya yrkesprogram som omfattar 1 900 poäng ska införas i gymnasieskolan avsnitt 5.1.1
- Att yrkesprogrammen som omfattar 1 900 poäng ska vara nationellt utformade, avsnitt 5.1.2

- Att 1900 poängsprogrammen ska stå öppna för de ungdomar som inte har behörighet till de nationella program som omfattar minst 2500 poäng, avsnitt 5.2.1
- Att omfattningen om totalt 1900 poäng samt att 1500 poäng ges i ämnen som ger programmet dess karaktär, avsnitt 5.3.1
- Att svenska, engelska, matematik och ett samhällsorienterande ämne ska omfatta 200 poäng och inriktas mot yrket, avsnitt 5.3.2
- Att arbetsplatsförlagt lärande ska ingå med 15 veckor, avsnitt 5.3.4
- Att de nya yrkesprogrammen ska vara 3-åriga och bedrivas på heltid samt kunna erbjudas som lärlingsutbildning, avsnitten 5.4.1, 5.4.2 och 5.5.1
- Att gymnasialt yrkesutbildningsbevis ska utfärdas efter ett avslutat yrkesprogram som omfattar 1 900 gymnasiepoäng och det ska huvudsakligen omfatta yrkesämnena, avsnitt 5.7.1 samt 5.7.2
- Att det ska vara möjligt för elever som inte klarar examen att få ett gymnasialt yrkesutbildningsbevis från ett yrkesprogram som omfattar 2 700/2 800 poäng, 5.7.3

Förbundet **avstyrker** följande förslag:

- Att de nya yrkesutbildningarna ska benämnas yrkesprogram som omfattar 1 900 gymnasiepoäng och bedömer att det behövs ett mer särskiljande och tydligare namn för utbildningarna, ex. grundläggande yrkesprogram, avsnitt 5.1.3
- Att 1900 poängsprogrammen inte ska stå öppna för de elever som annars skulle gå språkintrödnation, avsnitt 5.2.1
- Att elever som är behöriga till ett nationellt program som omfattar minst 2 500 poäng ska kunna gå ett yrkesprogram som omfattar 1 900 poäng om det finns särskilda skäl, avsnitt 5.2.2. Förbundet anser i stället att det ska krävas *synnerliga skäl* för att få gå ett yrkesprogram om 1900 poäng.
- Att tolv nya yrkesprogram om 1900 poäng införs, avsnitt 5.3.1. Förbundet anser att antalet program bör utgöras av ca fem stycken samt att det bör övervägas vilka program/områden som lämpar sig bäst för att utgöra yrkesprogram om 1900 poäng
- Att när en kommun, region eller enskild huvudman bestämmer vilka utbildningar som ska erbjudas på nationella yrkesprogram som omfattar 1 900 poäng och antalet platser på utbildningarna ska den ta hänsyn till 1. ungdomarnas efterfrågan, och 2. arbetsmarknadens behov, avsnitt 5.6.1. Förbundet anser att 1900 poängsprogrammen i första hand ska utgå ifrån elevernas behov och ska därför inte ingå i dimensioneringsutbudet
- Att behörighetskraven för yrkesprogram som omfattar 2 700 och 2 800 poäng ska höjas till 12 ämnen, avsnitt 7.2

Övergripande synpunkter

Förbundet välkomnar utredningens betänkande med många väl övervägda och balanserade förslag. Förbundet uppskattar att utredningen haft ett så uttalat fokus på elevernas bästa och att syftet tydligt varit att elever inte ska behöva misslyckas i skolan, utan i betydligt högre utsträckning kunna slutföra en gymnasieutbildning och därefter kunna förbättra sina möjligheter på arbetsmarknaden.

Almega Utbildning är ett förbund inom Almega AB och medlemmar i Svenskt Näringsliv. Svenskt Näringsliv påtalar att bristen på medarbetare med rätt kompetens är företagets största tillväxthinder. Kompetens motsvarande gymnasieskolans yrkesprogram är den utbildningsbakgrund som flest företag efterfrågar mest. 2040 riskerar vi sakna drygt 230 000 yrkesarbetare i Sverige. Det är därför angeläget, för företagen och samhället i stort, att eleverna på yrkesprogrammen bli fler, inte färre. Likaså är det viktigt att eleverna höjer sina resultat på grundskolan. Det är djupt olyckligt att så många elever går ut grundskolan utan behörighet till gymnasieutbildning. Målet måste vara att alla elever blir

behöriga till gymnasieutbildning, har rätt grundkunskaper med sig från grundskolan och klarar utbildningen på ett nationellt program. Förbundet anser också att alla elever som idag är behöriga till ett nationellt program ska gå på ett sådant.

Med det sagt kan vi konstatera att det i dagsläget finns en alldeles för stor andel elever som inte är behöriga till gymnasieutbildning och som idag får sin utbildning på introduktionsprogram och att av dessa når alldeles för få en gymnasieexamen. Därför behövs ett bättre alternativ för de elever som idag påbörjar introduktionsprogram, men som lämnar gymnasieskolan utan examen.

Utredningens förslag är kanske inte i första hand till för att tillgodose det arbetsmarknadsbehov av hög kompetens som finns bland svenska företag, utan för att förbättra möjligheterna för ungdomar att genom grundläggande yrkeskunskaper kunna anställas. Utredningens förslag ger också möjligheter för eleverna att lättare kunna gå över till nationella program och därmed ytterligare förbättra sina möjligheter till gedigna yrkeskunskaper. Förbundet anser att det ur ett elevperspektiv är en stor vinst för ungdomar att öka möjligheterna att komma ut på arbetsmarknaden och kunna försörja sig själva – något som alla i Sverige tjänar på.

När det gäller själva utformningen av utredningens förslag bedömer förbundet att det kommer att innebära praktiska svårigheter att anordna alla de olika 1900 poäng-program som motsvarar de nationella yrkesprogrammen. Förbundet anser därför att antalet 1900 poängs yrkesprogram ska minskas och i stället omfatta ca fem program.

Synpunkter på de olika förslagen i utredningen

Förbundet lämnar här synpunkter på vissa av förslagen i utredningen. Dessa anges under respektive avsnitts rubrik.

Övriga förslag i betänkandet som inte berörs här, väljer förbundet att inte yttra sig över.

5.1.1 Nya yrkesprogram som omfattar 1 900 poäng ska införas i gymnasieskolan

Förslag: Nya yrkesprogram som omfattar 1 900 gymnasiepoäng ska införas i gymnasieskolan, i första hand för elever som inte är behöriga till ett nationellt program som omfattar minst 2 500 poäng. De nya yrkesprogrammen ska utgöra grund för yrkesverksamhet.

Förbundet tillstyrker förslaget.

Förbundet vill dock understryka att elever som har behörighet till ett nationellt program om minst 2500 poäng också ska gå ett sådant program.

5.1.2 Yrkesprogrammen som omfattar 1 900 poäng ska vara nationellt utformade

Förslag: De yrkesprogram som omfattar 1 900 poäng ska beslutas nationellt och därmed vara nationella program.

Förbundet tillstyrker förslaget.

5.1.3 De nya yrkesutbildningarna ska benämnas yrkesprogram som omfattar 1 900 gymnasiepoäng

Förslag: De nya yrkesutbildningarna ska benämnas yrkesprogram som omfattar 1 900 gymnasiepoäng.
Som konsekvens ska dagens yrkesprogram benämnas yrkesprogram som omfattar 2 700 eller 2 800 gymnasiepoäng. När högskoleförberedande program och yrkesprogram som omfattar 2 700 eller 2 800 gymnasiepoäng omnämns tillsammans benämns de: nationella program som omfattar minst 2 500 gymnasiepoäng.

Förbundet avstyrker förslaget.

Förbundet anser att det behöver finnas ett bättre sätt att särskilja de olika programmen än enbart poängantalet. Trots att utredningen beräknar att endast ca 7 procent av ungdomarna på gymnasieutbildningarna som ska gå 1900 poängs programmen, så är det ändå viktigt att namnet signalerar en annan typ av utbildning än de program som omfattar minst 2700 poäng. Ett förslag kan vara grundläggande yrkesprogram eller liknande.

5.2.1 Yrkesprogram som omfattar 1 900 poäng vänder sig till elever som vill läsa en yrkesutbildning men som inte är behöriga till ett nationellt program som omfattar minst 2 500 poäng

Förslag: Yrkesprogram som omfattar 1 900 gymnasiepoäng ska stå öppna för ungdomar som inte har de godkända betyg som krävs för behörighet till ett nationellt program som omfattar minst 2 500 gymnasiepoäng men från grundskolan har godkända betyg i minst tre ämnen. De står dock inte öppna för ungdomar som ska erbjudas språkintrödn

Förbundet tillstyrker förslaget att 1900 poängsprogrammen ska stå öppna för de ungdomar som inte har behörighet till de nationella program som omfattar minst 2500 poäng.

Förbundet avstyrker dock förslaget att programmen inte är öppna för ungdomar som ska erbjudas språkintrödn.

Förbundet anser att 1900 poängsprogrammen ska stå öppna för alla ungdomar som inte är behöriga till övriga program. För elever som tillhör målgruppen för språkintrödn kan det i vissa fall vara en framgångsfaktor att lära sig svenska och lättare komma in på arbetsmarknaden genom en yrkesutbildning, snarare än språkintrödn som ofta inte leder till någon gymnasieexamen.

5.2.2 Elever som är behöriga till ett nationellt program som omfattar minst 2 500 poäng ska kunna gå ett yrkesprogram som omfattar 1 900 poäng om det finns särskilda skäl

Förslag: Yrkesprogram som omfattar 1 900 gymnasiepoäng ska inte stå öppna för ungdomar som har de godkända betyg som krävs för behörighet till ett nationellt program som omfattar minst 2 500 gymnasiepoäng. Om huvudmannen för utbildningen finner att det finns särskilda skäl, ska dock elever som är behöriga till ett nationellt program som omfattar minst 2 500 gymnasiepoäng få tas emot på ett yrkesprogram som omfattar 1 900 poäng

Förbundet tillstyrker delvis förslaget, dvs. yrkesprogram om 1900 poäng endast ska stå öppna för de ungdomar som inte är behöriga till ett nationellt program.

Förbundet föreslår att elever som är behöriga till ett nationellt program som omfattar minst 2500 poäng får tas emot på ett yrkesprogram som omfattar 1900 poäng endast om huvudmannen bedömer att det finns **synnerliga skäl** för det.

Förbundet anser, som tidigare anförts, att det är viktigt att elever som har behörighet till de nationella program som omfattar minst 2500 poäng också går dessa program. Yrkesprogrammen om 1900 poäng ska vara till för de elever som inte är behöriga till de andra programmen. Det kan dock finnas anledning för en elev att gå ett 1900 poängsprogram, såsom exempelvis sjukdom eller långvarig frånvaro eller annat. Men kraven för att få tas emot på ett sådant program måste vara högt ställda för att det inte ska bli en enkel väg för ungdomar som egentligen är behöriga. Därför bedömer vi att kraven bör höjas från särskilda skäl till synnerliga skäl.

5.3.1 De nya yrkesprogrammen ska omfatta 1 900 poäng varav 1 500 poäng ska vara yrkesämnen

Förslag: De nya yrkesprogrammen ska omfatta 1 900 gymnasiepoäng. På 1 900-poängsprogrammen ska det ingå minst 1 500 gymnasiepoäng i ämnen som ger programmet dess karaktär. Tolv nya yrkesprogram ska införas.

Förbundet tillstyrker omfattningen om totalt 1900 poäng samt att 1500 poäng ges i ämnen som ger programmet dess karaktär.

Förbundet avstyrker att tolv nya yrkesprogram införs.

Förbundet föreslår att antalet yrkesprogram i stället blir ca fem bredare gymnasieutbildningar som omfattar 1900 poäng, alternativt att ytterligare bedömningar sker av vilka program som är lämpliga att anordna som 1900 poängsprogram.

Förbundet anser att det är rätt avvägning att 1 500 poäng består av karaktärsämnena som leder till en yrkesutgång, 200 poäng gymnasiegemensamma ämnen, 100 poäng individuellt val och 100 poäng yrkesprov eller gymnasiearbete.

Förbundet ser dock att tolv nya yrkesprogram riskerar att inte samla tillräckligt med elever för att vara möjliga att genomföra i praktiken, trots förslagen om samläsning. Förbundet anser också att det kan vara svårt att låta elever gå ett 1900 poängsprogram som tydligt kräver högre baskunskaper och ytterligare teoretiska kunskaper för att nå en yrkesutgång, vilket vissa nationella yrkesprogram om minst 2500 poäng gör. Därför anser vi att ytterligare analyser bör ske av vilka program som kan vara lämpliga att anordna som 1900 poängsprogram.

Ytterligare ett förslag kommer från Svenskt Näringslivs i deras remissyttrande över detta avsnitt, om att inrätta fem bredare gymnasieutbildningar. De fem utbildningarna bör inriktas mot:

- Industri och teknik
- Fordon och transport
- Besöksnäring och handel
- Samhällsbyggnad

- Tjänster och välfärd.

Förbundet anser att även det kan vara en lämplig väg att gå för att anordna yrkesprogram om 1900 poäng, som faktiskt gör ungdomarna anställningsbara efter genomgång.

5.3.2 Svenska, engelska, matematik och ett samhällsorienterande ämne ska omfatta 200 poäng och inriktas mot yrket

Förbundet tillstyrker förslaget.

5.3.4 Arbetsplatsförlagt lärande ska ingå med 15 veckor

Förslag: Arbetsplatsförlagt lärande ska ingå med minst 15 veckor på alla 1 900-poängsprogram.

Förbundet tillstyrker förslaget.

5.4.1, 5.4.2 och 5.5.1 De nya yrkesprogrammen ska vara 3-åriga och bedrivs på heltid samt kunna erbjudas som lärlingsutbildning

Förslag: De nya yrkesprogrammen är avsedda att genomgås på tre läsår. Huvudmannen får besluta att utbildningen får fördelas på längre tid än tre läsår.

Förslag: Utbildningen på yrkesprogrammen som omfattar 1 900 poäng ska bedrivs som heltidsstudier. Den garanterade undervisningstiden ska vara minst 2 430 timmar.

Förslag: De nya 1 900-poängsprogrammen ska kunna erbjudas i form av gymnasial lärlingsutbildning.

Förbundet tillstyrker förslagen.

Förbundet delar utredningens uppfattning om att de nya yrkesprogrammen ska vara treåriga. Ett viktigt skäl är att en stor del av målgruppen för de nya 1 900-poängsprogrammen behöver mer tid för lärande. För att elever med begränsade förkunskaper från grundskolan ska ges möjlighet att klara så mycket som möjligt av utbildningen behöver de en lägre studietakt. Utbildningarna bör därför vara tre år.

Förbundet anser också att utbildningen ska läsas på heltid. Det innebär att kopplingen mellan poäng och undervisningstimmar helt släpps. Förbundet anser att den garanterade undervisningstiden ska vara minst 2 430 timmar.

Förbundet tillstyrker att programmen ska kunna erbjudas som lärlingsutbildning.

5.6.1 Huvudmän ska dimensionera för att alla behöriga elever ska kunna få en plats på ett nationellt yrkesprogram om 1 900 eller 2 700/2 800 poäng, ett högskoleförberedande program eller programinriktat val

Förslag: När en kommun, region eller enskild huvudman bestämmer vilka utbildningar som ska erbjudas på nationella yrkesprogram som omfattar 1 900 poäng och antalet platser på utbildningarna ska den ta hänsyn till 1. ungdomarnas efterfrågan, och 2. arbetsmarknadens behov.

Förbundet avstyrker förslaget.

Förbundet bedömer att förslagen om planering och dimensionering av gymnasieutbildning över huvud taget medför problem för huvudmännen. Erfarenheter visar att det är svårt att få till gemensamma överläggningar mellan fristående och kommunala skolhuvudmän. Bestämmelserna om dimensionering har i vissa fall också medfört att fristående utbildningar stoppats från etablering utan att hänsyn tagits till varken den utbildning som erbjuds i ett gymnasieområde eller vilken kvalitet den fristående huvudmannen kan erbjuda på utbildningen. Vidare minskar kravet på dimensionering elevers valfrihet att gå den utbildning de själva önskar, vilket riskerar att leda till försämrade genomströmning på gymnasieutbildningarna. Förbundet konstaterar att nu har vi dock dessa bestämmelser som alla huvudmän ska förhålla sig till.

När det gäller de nya 1900 poängsutbildningarna är dessa inte i första hand tänkta att tillgodose arbetsmarknadens behov. Det är tänkta att förhindra den "bulk" av ungdomar som idag befinner sig i introduktionsprogram, utan att komma vidare och få en gymnasieexamen eller motsvarande. De nya 1900 poängsprogrammen kommer att i stor omfattning ersätta flera av introduktionsprogrammen. Som vi tidigare anförts i avsnitt 5.3.1 bör det finnas ett mindre antal 1900 poängsprogram (än de tolv som utredningen föreslagit) och som är tydligt anpassade för elevgruppen och för att öka anställningsbarheten. Därför bör elevperspektivet i denna del väga tyngre. Av det skälet anser förbundet inte att 1900 poängsutbildningarna ska ingå i dimensioneringsutbudet.

5.7.1 samt 5.7.2 Gymnasialt yrkesutbildningsbevis ska utfärdas efter ett avklarat yrkesprogram som omfattar 1 900 gymnasiepoäng och det ska huvudsakligen omfatta yrkesämnena.

Förslag: En gymnasieutbildning på ett yrkesprogram som omfattar 1 900 gymnasiepoäng ska syfta till att uppnå kraven för en studiedokumentation som benämns gymnasialt yrkesutbildningsbevis. Myndigheten för yrkeshögskolan bör få i uppdrag att som underlag till regeringen bedöma på vilken SeQF-nivå det nya yrkesutbildningsbeviset ska inordnas.

Förslag: För en elev som har betyg från ett nationellt yrkesprogram som omfattar 1 900 gymnasiepoäng ska ett gymnasialt yrkesutbildningsbevis utfärdas om nedanstående krav är uppnådda. Eleven ska ha godkända betyg på en utbildning som omfattar minst 1 650 godkända poäng och som innefattar minst 50 gymnasiepoäng i vart och ett av ämnena 1. svenska eller svenska som andraspråk 2. engelska, och 3. matematik. Även ett yrkesprov eller ett gymnasiearbete ska ingå i de godkända betygen

Förbundet tillstyrker förslagen.

5.7.3 Det ska vara möjligt för elever som inte klarar examen att få ett gymnasialt yrkesutbildningsbevis från ett yrkesprogram som omfattar 2 700/2 800 poäng

Förslag: För en elev på ett yrkesprogram i gymnasieskolan som omfattar 2 700 eller 2 800 gymnasiepoäng som inte uppfyller kraven för en gymnasieexamen ska ett gymnasialt yrkesutbildningsbevis utfärdas utöver ett studiebevis, om eleven uppfyller kraven för det

och om eleven begär det. På yrkesprogram som omfattar 2 700 eller 2 800 gymnasiepoäng ska det som stödåtgärd för en elev vara möjligt att byta ut en inledande nivå om 100 gymnasiepoäng i svenska eller svenska som andraspråk engelska och matematik till två nivåer om 50 gymnasiepoäng i respektive ämne. En inledande nivå som omfattar 100 gymnasiepoäng i dessa ämnen ska också kunna omvandlas till två nivåer om 50 gymnasiepoäng inom ett individuellt anpassat program.

Förbundet tillstyrker förslagen.

7.2 Behörighetskraven för yrkesprogram som omfattar 2 700 och 2 800 poäng ska höjas till 12 ämnen

Förslag: För behörighet till ett yrkesprogram som omfattar 2 700/2 800 poäng ska det krävas godkända betyg i svenska eller svenska som andraspråk, engelska, matematik och i minst nio andra ämnen.

Förbundet avstyrker förslaget.

Förbundet bedömer att andra förslag som läggs i olika utredningar, såsom förslaget om ett Nationellt likvärdigt betygssystem, kommer innebära att förkunskaperna från grundskolan bättre kommer att säkras genom betygen. Därmed kommer eleverna att ha rätt grundkunskaper med sig till gymnasieutbildningarna. Då finns enligt vår mening inget behov av att ytterligare höja kraven för behörighet till ett nationellt yrkesprogram om minst 2700 poäng.

Därtill skulle steget mellan behörighet till 1900 poängsprogrammen och behörighet till 2700 poängsprogrammen bli alltför stort. Syftet är ändå att den absoluta majoriteten av ungdomarna ska gå ett nationellt program med minst 2500 poäng.

X

Andreas Mörck
Förbundsdirektör

X

Gudrun Rendling
förbundsjurist